

1972 II

Meeuwenonderzoek Kampina Boxtel.

Samenvatting wat tot nu toe is verricht en bereikt (?).

Op het landgoed "Kampina" bevonden zich een aantal vennen - voor een deel voedselarm -, welke men met verschillende oogmerken zo lang mogelijk voedselarm wilde houden. In een dezer vennen (dat uiteraard niet meer voedselarm is), is al sinds de jaren '50 een kokmeeuwenkolonie. Tot voor enige jaren bleef de kolonie beperkt tot dat ene meeuwenven en liet men dus alles rustig zijn gang gaan. Toen de meeuwen (door overbevolking?) zich echter ook in de andere vennen gingen vestigen heeft "Natuurmonumenten" in 1968 onze medewerking ingeroepen om e.e.a. te beperken.

Nu - na 5 jaar - lijkt het er iets op, dat de meeuwenstand vermindert. Maar de vennen zijn door allerlei oorzaken zo geëutrofiëerd dat m.i. een beperking vanwege het voedselarm houden der vennen geen zin meer heeft. In 1972 trad in een aantal vennen een grote massa van groene algenslierten op en ze groeiden dicht met waterlelie. Behalve de meeuwenexplosie is een der oorzaken van de eutrofiëring waarschijnlijk de aanwezigheid in de winter van een groot aantal ganzen op deze vennen. De in '72 geconstateerde achteruitgang van de meeuwen is wellicht niet veroorzaakt door allerlei beheersmaatregelen, maar door de optredende eutrofiëring. Het is n.l. een bekend feit dat meeuwen door eutrofiëring verdwijnen, wat zich meestal door rietgroei manifesteert. Riet is hier echter nog niet geconstateerd. Behalve door overbevolking kan het verleggen van de kolonie omstreeks 1968 ook veroorzaakt zijn door bewust aangebrachte waterpeilveranderingen. Men heeft n.l. het grondwaterpeil in het hele gebied verhoogd opdat de oligotrophe vennen ook in de zomer vol water zouden staan. Hierdoor werd de waterstand in het eutrofe meeuwenven dan echter zo hoog dat alle (voor nesten te gebruiken) polletjes onder water kwamen. Op mijn advies heeft men in '68 de waterhuishouding zodanig gewijzigd, dat de oligotrophe vennen en het meeuwenven ieder een eigen peil hebben, waarbij het meeuwenven zo ondiep gehouden werd dat nestbouw wel mogelijk was.

In het hele land vond de laatste jaren steeds een grote toename van kokmeeuwen plaats, o.a. in Dwingelo, Leersumse veld, Hatertse vennen en op de Kampina. Als voorbeeld: in 1961 bevonden zich in 3 kolonies in Drente samen ca. 2.750 broedparen. In 1968 waren dit er in dezelfde 3 kolonies ca. 12.130 broedparen..... Veel kolonies in Nederland zijn de

BIBLIOTHEEK NATUURMONUMENTEN

010536

Vereniging Natuurmonumenten
bibliotheek

Noordereinde 60, 1243 JJ 's-Graveland
tel. 035 - 559933

laatste 50 jaar ontstaan, wellicht t.g.v. de toename van vuilnisbelten en stortplaatsen in het hele land. Door strengere eisen t.a.v. het afdekken van vuilnisbelten e.d. zou dit kwaad misschien iets in te dammen zijn. Ook in Boxtel fourageren de kokmeeuwen voor een gedeelte op de in de nabijheid liggende vuilnisbelten. Verder fourageren ze ook op de om- en inliggende weiden. Een landelijke actie om het kokmeeuwenbestand te doen verminderen, lijkt me niet erg effectvol, omdat er in België ergens een enorme kolonie is, op particulier terrein gelegen. En de betreffende particulier wil ze niet doen verminderen. In 1972 schijnt het aantal kokmeeuwen echter ineens vermindert te zijn. Buiten de broedtijd worden op de Kampina geen kokmeeuwen aangetroffen. Normaal komen ze ongeveer 2e helft maart en vertrekken eind juli, begin augustus al. Volgens gegevens van het vogeltrekstation overwinteren in ons land broedende kokmeeuwen o.a. in Nederland zelf, in Engeland, België, Frankrijk, het Iberische schiereiland en Noord Afrika. In het algemeen gesproken in W.Z.W. richting tot Gibraltar. Er zou een grote trouw aan de broedplaats zijn. Of dit zo sterk is, dat ze b.v. elk jaar in hetzelfde ven broeden, of alleen maar in hetzelfde vennencomplex, resp. zelfde omgeving, is niet bekend. Met het ringstation Tilburg is in 1969 een afspraak gemaakt om op grote schaal te gaan ringen, om bovenstaande vraag te kunnen beantwoorden. Het ringstation is zijn belofte echter niet nagekomen. Er is (op een enkel door ons geringd ex. na) niet geringd.

In Nederland overwinterende kokmeeuwen broeden in Midden- en Oost Europa (Baltische staten, Finland, Tsjecho Slowakije, Rusland). Er heeft dus gewoon een periodieke opschuiving plaats, = NO - ZW visa versa.

In de loop van de 5 jaar dat ik nu regelmatig op de Kampina kom, zijn een aantal maatregelen genomen, maar ook een aantal maatregelen besproken, welke om een of andere reden nooit werden uitgevoerd. Volledigheidshalve zullen zowel de uitgevoerde als de niet uitgevoerde maatregelen hieronder worden beschreven.

Het aantal broedparen was van 1968-1971 steeds ca. 1.000. In 1972 waren het er ineens ca. 500. Ze kwamen dat jaar vroeger dan anders, gingen ook vroeger. Of de grote achteruitgang opgetreden is t.g.v. de genomen maatregelen of door een ramp elders, valt uiteraard nog niet te zeggen. In 1972 bleken namelijk ook op andere plaatsen veel minder kokmeeuwen op te treden. Er treden immers regelmatig schommelingen op:

I. In 1968 waren er \pm 1.000 nesten, resp. broedparen

"	1969	"	"	1.500	"	"	"
"	1970	"	"	1.000	"	"	"
"	1971	"	"	1.000	"	"	"
"	1972	"	"	500	"	"	"

Pas als de vermindering zich een aantal jaren voortzet zou geconcludeerd kunnen worden dat de beheersmaatregelen er debet aan zijn.

A. Genomen maatregelen:

1. Als een der eerste maatregelen werden 3 verschillende waterstanden in de onderscheiden vennen aangehouden. Vóór 1968 werd de waterstand van het meeuwenven omhooggebracht om in de (hoger liggende) andere vennen in de zomer ook water te houden. Het meeuwenven kreeg daardoor echter zoveel water, dat aldaar broeden voor de meeuwen onmogelijk werd en de vogels verhuisden naar de andere vennen. Op mijn advies werden daarna 3 verschillende waterstanden aangehouden, waardoor het meeuwenven weer als broedplaats bruikbaar werd.

2. Rapen van eieren:

In 1968	\pm 10.000	stuks;	doorlopend geraapt				
1969	10.000	"	"	"	"		
1970	9.000	"	eens	per	3 à 4	weken (ca 100 jongen uitgekomen)	
1971	8.000	"	"	"	3 à 4	"	
1972	1.500	"	"	"	3 à 4	"	

Door het invoeren van slechts eens per 3-4 weken te rapen werd minder mankracht nodig, maar vooral ook verspreiden de meeuwen zich niet zo snel over het vennengebied. Bij deze nieuwe manier van rapen wordt de eerste keer geraapt als de vogels goed vast op het nest zitten. En 3 à 4 weken later nog eens. Meer is meestal niet nodig. De broedtijd is 23 dagen. Er zijn gevallen bekend dat door het rapen van eieren roverij optrad; niet alleen bij soortgenoten, maar ook bij nesten van andere vogels. In de Kampina heb ik daar nooit klachten over gehoord. M.i. zou het minder arbeidsintensief zijn als de eerste keer geraapt werd b.v. een week voor het uitkomen. Hierdoor zou zeker met twee maal rapen kunnen worden volstaan.

Men heeft ook (in 1969) de weggehaalde eieren gedeeltelijk (2.000 st.) vervangen door gekookte eieren. Het broeden gaat dan een poos gewoon door, maar zodra de eieren gaan stinken verwijderen de vogels de slechte eieren en leggen een vervolgbroed. Ik vraag me af of hiervan geen gebruik gemaakt zou kunnen worden door b.v. alle nesten met zwavelwaterstof te bespuiten. Alles stinkt dan en wellicht verwijderen de vogels zelf hun (goede) eieren dan? Alleen wordt dan natuurlijk de eutrofiëring der vennen nog meer in de hand gewerkt.

3. Ook werden in 1968 de eieren geschud en/of aangepikt. Eieren schudden is zwaar en arbeidsintensief werk. Dat werd dus maar één seizoen gedaan. Aangepikte eieren werden door meeuwen direkt verwijderd en vervangen door een vervolglegsel. Dus zonder effect.
4. Onrust in de omgeving:
In 1968 en 1969 liet men bij de vennen een of meer bosarbeiders werk verrichten. Deze aanwezigheid had wel enig effect, maar door het optreden van veel brandjes in die twee jaren (een pyromaan?), waardoor iedere beschikbare kracht gebruikt moest worden voor surveillance of blussing, liep e.e.a. uit de hand.
5. Schieten met flobertbuis en jachtgeweer (hagel): Vooral door lichtspoorruitie waren ze de eerste tijd bang. Later gaven ze er niets meer om. Ook van rotjes (wijnbergpistool) en lichtkogels zijn ze 's nachts nogal opgewonden. Een blijvend effect is echter niet goed te bereiken. Een plek waar een geschoten meeuw in het water ligt, wordt gemeden.
6. Ophangen van dode meeuwen:
In 1968 en 1969 werden een aantal dode meeuwen opgehangen. Er is nooit gezien dat in de directe omgeving van zo'n cadaver gebroed werd. Fourageren en zwemmen deden ze echter wel vlakbij. Heeft op den duur zeker niet het gewenste effect.
7. Ophangen van enkele witte tempexmodellen: van meeuwen 1972.
Evenals de dode meeuwen (pt. 6) werden deze modellen aan stokken of bomen opgehangen. Twee modellen: 5 kleine en 5 grote. Van de kleine modellen werd geen enkele invloed geconstateerd. De grote modellen waaiden van de stokken en dreven later ergens in de vennen of lagen op een polletje. Zelf heb ik niets bijzonders ge-

zien (was er in 1972 drie maal), maar de heer Wertz meende zeker dat de meeuwen op eerbiedige afstand bleven. Het zou wellicht zin hebben deze modellen in de komende jaren nog eens te proberen. Een ongewenste bijkomstigheid is het feit dat er door het schuren van het model langs het touw of de stok, duizenden kleine bolletjes tempex loslaten en op het water gaan drijven. Bij gebruik op grote schaal van deze modellen, zou dit schadelijk of in ieder geval ongewenst kunnen zijn. In plaats van tempex zouden modellen van celluloid of persplastic gebruikt kunnen worden, waardoor deze modellen steviger worden en zodanig opgehangen kunnen worden dat het door de wind lijkt alsof een vogel tracht op te vliegen (vlieger effect).

8. Roofvogelvlieger (1968). Korte tijd had deze methode succes; enkele dagen. De gebruikelijke plastic roofvogelvliegers (Hühnerdracken) zijn echter veel te kwetsbaar. Wellicht zouden stoffen vliegers in vogelmodel (z.g. strandvliegers) wel succes hebben. Heb daar echter geen ervaring mee.
9. In 1969 werden takken over de nesten gelegd en/of zwarte draden over de nesten of om de polletjes gespannen. Zonder resultaat! Op de takken bouwden de vogels nieuwe nesten. In de zwarte draden bleef eenmaal een meeuw verward hangen en stierf. Er was echter geen enkele andere meeuw die zich er iets van aan trok.
10. Een spiegelbol had geen effect (1969). Het water en de golfjes spiegelen immers ook.
11. Op de nesten werden in 1969 klapnetjes gezet. Op deze wijze waren wel enkele meeuwen te vangen, de kolonie of de omtrek van zo'n netje werd echter niet verlaten.
12. Een grote vangkooi midden in de kolonie (1972) was ook een mislukking.
13. In 1969 werden puntige stokjes in de nesten of op de polletjes gezet. De dieren verwijderden de stokjes of schoven enkele centimeters op, zodat ze naast de stokjes kwamen te zitten.
14. Daarop werden (in 1969 en 1970) een soort spijkermatjes gemaakt van nertsgaas. Deze werden op de nesten of op de polletjes geplaatst. Doordat dit goedkoop materiaal is en de matjes tevoren op grote schaal gemaakt kunnen worden, is dit gemakkelijk op grote schaal toe te passen. En met succes! Door het metaal van deze matjes - zink, ijzer - is er echter kans dat in de vennen neven-

werkingen optreden. Reden waarom men er op advies van het R.I.N. - Leersum van afgestapt is. In gevallen waar deze nevenwerkingen geen rol spelen, zou het een goede afweermethode kunnen zijn. Aan de andere kant zal het slechts enkele weken gebruiken van de matjes waarschijnlijk niet schadelijk zijn. Ze moeten dan echter wel met zorg terug gezocht moeten worden, opdat er geen in het veld achterblijft.

15. In 1970 heeft men nog geprobeerd de buntpolletjes (nestplaatsen) af te maaien - of steken. Dit is echter te arbeidsintensief en moeilijk in de praktijk door te voeren.
16. In 1970 werd een vos (?) uitgezet, in de hoop dat die wellicht enige invloed ten goede zou kunnen hebben. Er is van dit dier echter nooit meer iets vernomen, al heb ik langs de Bierre wel eens vossen-uitwerpselen gevonden. Opgemerkt dient dat in 1972 een bunzing in de kolonie werd gezien. Van enige invloed op de nesten werd echter niets bemerkt.
17. Tenslotte werd d.m.v. de z.g. "groene eenheid" de angstkreet van meeuwen uitgezonden. Eerst met resultaat, maar na 2 dagen waren ze er al aan gewend.

B. Overwogen, maar niet uitgevoerde maatregelen:

1. Om in het meeuwenven meer nestruimte voor de meeuwen te creeëren werd (na overleg met de heren Braaksma en Sponselee) voorgesteld rietan vlotjes in het ven te leggen. Dit is niet geschied. Achteraf bekeken, misschien wel goed, want het is m.i. beslist wel nodig de gehele meeuwenbevolking hier drastisch omlaag te brengen.
2. Vergiftigen van de vogels en de cadavers in de kolonie laten liggen. In Texel heeft dat geen resultaat gehad, ze trokken er zich niets van aan.
3. Alpha chloralose, een slaapmiddel, dat vaak tegen mussen werd gebruikt.
4. Werken met roofvogels, met medewerking van valkeniers. De heer van Nie is hiertoe eenmaal mee geweest.
5. De geraapte eieren vervangen door kalkeieren en/of pingpongballetjes.
6. Neerleggen van een vossenvel of - dummy. Achteraf wellicht goed dat het niet gebeurd is, gezien onze ervaringen met een opgezette zwarte kat op de vuilnisbelt IJsseloord. De meeuwen kwamen juist op de dummy af - hoe langer hoe meer - om er tegen te schelden.

Je zou ze op die manier wellicht naar een toegestane plaats kunnen lokken?

7. Kooien met gevangen vogels op verschillende plaatsen in de kolonie neerzetten.
8. De polletjes in de "verboden" vennen afbranden. Als je echter ziet hoe snel zulke brandplekken zich herstellen en het gras weer opnieuw opkomt, is deze maatregel zinloos. Temeer daar het nogal arbeidsintensief is en erg gebonden aan het weer.
9. De nesten, resp. polletjes behangen met starex of Cryldé.
10. De eieren dichtspuiten met haarlak of iets dergelijks of bespuiten met creoline of lysoï.
11. Met het vorige punt komen we tevens op een systeem dat in Amerika gebruikt is: men bespoot hier met groot succes de eieren en nesten met een mengsel van olie en formaline. (Zie Drury, W.H. en J.C.T. Nisbet, 1969: "Strategy of management of a natural population: the herring gull in New England" - Proc. World Conf. Bird Hazard to Aircraft - sept. 1969 - Kingston-Ont. 441-554 en Kadlec, J.A. + W.H. Drury, 1968 - Structure of the New England Herring gull population - Ecology, vol. 49, 1968 : 644--676). In dit laatste artikel o.a. op p. 649: "He developed a system of spraying gull eggs with a mixture of high grade-oil and formaldehyde-oil to suffocate the embryo and formaldehyde to prevent rotting and bursting the eggs". Nergens echter iets over de sterkte der formaline of de verhouding olie-formaline. Dit schijnt alleen vastgelegd (p-647) in een niet gepubliceerd rapport van de U.S. Fish and Wildlife service in 1944.
Het lijkt me echter onjuist om in een natuurreservaat met formaline te spuiten; de microflora gaat dan ten gronde. Ook olie zou wellicht een ongewenst vlies op het water geven. Er werd geopperd de olie door "uitvloeier" te vervangen. Daar zulke uitvloeiers echter o.a. op basis van petroleumaether zijn, is ook dit in ons geval onbruikbaar.
12. Volgens Kloosterman, bewaker van de Hatertse vennen zou ook een goed systeem zijn om een hond ("uit het asiel, een dier dat toch dood moet !!") in een hok en aan een lange looplijn midden in de kolonie te zetten. Door de onrust zouden ze wegtrekken (of zich verplaatsen? BS).

13. Volgens Wertz, bewaker van de Kampina zou ook helpen: als er 's nachts een zware nachtvorst verwacht wordt, in de kolonie of boven de wind 's nachts autobanden verbranden. Ze trekken dan weg en de eieren koelen teveel af. Je krijgt dan echter wel een vervolg broedsel.
14. Als maatregel om iets over de trek dezer meeuwen te weten te komen, werd met het ringstation Tilburg afgesproken eens alle jongen te ringen. Dit is echter nooit gebeurd.

Samenvattend moet m.i. een meeuwenbroedpopulatie te verminderen zijn, door:

1. Veranderingen in de waterstand.
2. Het op grote schaal, maar volgens plan systematisch twee maal rapen van de eieren in de vennen waar de meeuwen ongewenst zijn. Dit is het meest arbeidsintensief - maar m.i. ook meeste effectieve middel.
3. Het ophangen van grote meeuwen dummy's van tempex, celluloid of pers - resp. gietkunsthar.
4. Het gebruik van netjes van nertsgaas in terreinen waar dit mogelijk is.
5. Het bespuiten van de eieren met een mengsel van formaline en olie, in terreinen waar deze beide middelen niet veel schade aan kunnen richten.

Wat de Kampina in het bijzonder betreft, zou ik voor het komende jaar aan willen raden:

1. Selectief en op grote schaal twee maal eieren rapen.
2. Korte tijd gebruik maken van nertsgaasnetjes en deze weer weghalen zodra de leg - resp. broeddrift verdwenen is.
3. Het gebruik van tempex of andere meeuwen dummy's. Alle maatregelen alleen te nemen in de voor meeuwen verboden vennen, op het Meeuwenven de dieren voorlopig met rust laten.

B.E. Schöffner

12.12.72

Rijksinstituut voor
Natuurhistorie
Kampbaanweg 11
ARNHEM